

Halászhelyek nevei a régi magyar nyelvben*

1. A halászhelyek kutatása kapcsán szembevetendő, hogy noha a tárgyi néprajz igen jelentős eredményeket tud felmutatni ebben a tárgykörben, a nyelvészeti ismereteink meglehetősen szűkösek a kérdésben. E sajátos kettősségre hívja fel a figyelmet HOFFMANN ISTVÁN is a Tihanyi alapítólevél szórványainak elemzése során (2010: 165). A halászat anyagi kultúrájának kutatása terén említést érdemel HERMANN OTTÓ munkássága, aki *A magyar halászat* című munkájában (1887) széleskörű ismereteket nyújt halászatunk történetéről, kiemelt figyelmet szentelve a tárgyi emlékeknek és a nyelvi anyagnak egyaránt. Jelentős továbbá JANKÓ JÁNOS *A magyar halászat eredete* című kötete (1900), melyben a szerző a magyar halászat emlékeinek, tárgyainak összegyűjtése és rendezése során nagy hangsúlyt fektet a magyar, valamint a finn és orosz anyag összehasonlítására.

A magyar halászat nyelvi elemkésztetének kutatása, a halászat terminológiájának vizsgálata legkorábban MUNKÁCSI BERNÁT írásaiban jelenik meg. MUNKÁCSI A magyar népies halászat műnyelve című munkájában (1893) megállapítja, hogy a halászat műszavainak alaprésze ugor kori, első gyarapodása pedig honfoglalás előtti török hatás eredménye (1893: 172, 178, vö. BÁBA 2016: 124). Noha MUNKÁCSI eredményei fontosak a magyar halászati szókincs vizsgálata szempontjából, a későbbi kutatások megkérdőjelezik az egyes halászati műszavak általa megállapított ugor, török, német eredetét. A halászhelyeket megjelölő közszavakkal kapcsolatban BÁBA BARBARA több munkáját is megemlíthetjük: egy tanulmányában ugyanis a *vejsze* lexéma történetét, földrajzi köznévi funkcióját és korai ómagyar kori előfordulásait vizsgálja (2013), *A földrajzi köznevek térben és időben* című monográfiájában (2016) pedig önálló fejezetet szentel a halászhelyeket megjelölő *vejsze*, *tanya* és *szégye* földrajzi köznevek szótörténeti vizsgálatának.

Írásomban én magam nem a halászat terminológiájával és még csak nem is a halászhelyek földrajzi köznévi megjelöléseivel foglalkozom (a fenti írások ezeket jórészt megnyugtatóan tisztázták), hanem a korai ómagyar kor halászhelyei-

---

* A tanulmány az MTA–DE Magyar Nyelv- és Névtörténeti Kutatócsoport programja keretében és az NKFI 128270. számú pályázat támogatásával készült.

nek tulajdonnévi elnevezéseit, azok rendszerszerű jellemzőit tárgyalom. A halászóhelyek elnevezéseinek vizsgálata kevés szakmunkában kapott helyet, közülük fontos megemlítenünk HOFFMANN ISTVÁN, RÁCZ ANITA és TÓTH VALÉRIA közelmúltban megjelent munkáját, a Régi magyar helynévadás című kötetet (2018), amelyben a mikrotoponimák csoportján belül szólnak a szerzők a víznevekről, köztük a halászóhelyek elnevezéseiről is. A kötet idevágó fejezete elsősorban a halászóhelyek megjelölésére használt azon lexémákat tárgyalja, melyekben a halászattal kapcsolatos funkció kifejeződik, azaz — a fent is már említett — *tanya*, *vejsze* és *szégye* földrajzi közneveket, kitérve a három lexéma szóföldrajzi megoszlására is. Említést tesz továbbá a szerzőhármas a halászóhelyekre jellemző sajátos, birtoklást kifejező névtípusról is (2018: 440–442). Írásomban ennek a névfajtának a legfőbb jellemzőit igyekszem összefoglalni és részletezően bemutatni, mégpedig főképpen a korai ómagyar korra koncentrálni.

2. A korai ómagyar kor írott forrásaiban szereplő halászóhelyek neveinek alapos vizsgálata előtt célszerűnek látom áttekinteni a halászat jelentőségének alakulását a magyar történelem folyamán, különösen a középkor itt vizsgált időszakában. Ezek a körülmények ugyanis megítélésem szerint a halászóhelyekkel kapcsolatos névadási szokások megvilágítását is nem kis mértékben elősegíthetik.

A magyar népi életben a halászat a honfoglalást megelőző időkben is meghatározó szerepű volt. A halászat különböző formáit és eszközeit a magyarok az ősmagyar korban, de ezt megelőzően már az ugor együttélés idején is alkalmazhatták (E. KOVÁCS 1994: 252, *halászat*). A halászatnak mint ősfoglalkozásnak a jelenlétét többek között nyelvi adatok is bizonyítják: erre mutatnak ugyanis a halászati szókincs ugor eredetű elemei, köztük egyes halnevek: pl. *keszeg*, *őn*, *tat* (TESz., EWUng., MSzFgrE.), illetve bizonyos halászóeszközök nevei is: pl. *háló* (TESz., EWUng., MSzFgrE.). Az ősmagyar korban, a vándorlások időszakában a halászat továbbra is létfenntartó tevékenységként funkcionált. Ez idő tájt a halászat formáiban és eszközhasználatában változás következett be, ami egyfelől a törökségi népekkel való érintkezésnek köszönhető: erről tanúskodnak például a török eredetű *sóreg*, *süllő* halneveink (TESz., EWUng., WOT.). A halászati szókincs egyes elemei, mint például a *szégye*, a *tanya*, a *varsa* ugyanakkor szláv érintkezésre utalnak (GYÖRFFY 1992: 64, TESz., EWUng., KNEZSA 1974).

A Kárpát-medence adottságainak, a halászati tevékenység számára kedvező természeti környezetnek köszönhetően a halászat a letelepedés után sem veszített korábbi jelentőségéből. A halban bővelkedő vizek nagy mennyisége lehetőséget biztosított ahhoz, hogy a halászat foglalkozássá, haszonforrássá válhasson. Egy 1300-ból származó leírás szerint Magyarország halbősége Norvégia után az európai királyságok között a legkiemelkedőbb volt (BELÉNYESI 1953: 149). A honfoglalást követően az itt élő vagy később betelepült népek halászata szintén nagyban hatott a magyar halászat alakulására. Ezt a feltevést igazolják a honfoglalás utáni

szláv jövevényszavak: a *balin*, *csuka*, *galóca*, *lazac*, *pisztráng*, *tergelye* halneveink (TESz., EWUng., KNIEZSA 1974), valamint német hatásra engednek következtetni a halászati szókinccs egyes elemei, így a *gob*, *ökle*, *semling* halnevek (TESz., EWUng., vö. BÁBA 2016: 125).

A honfoglalást követően egy ideig feltehetően teljes halászati szabadságról beszélhetünk. Később, a 11. századtól azonban a halászhelyek királyi adományként fordulnak elő az oklevelekben, azaz magántulajdonnak számítanak. A halászati jog a tulajdonban lévő földbirtok tartozéka volt (SZILÁGYI 2001: 119). A halászhelyek adományozását magába foglaló számos oklevél között példaként említhető a garamszentbenedeki apátság alapítólevele, mely dokumentum az I. Géza által a bencés apátság részére biztosított királyi adományokat rögzíti. I. Géza egyfelől a Garam halászatát biztosítja az apátság számára: 1075/+1124/+1217: „et nemus magnum super ripam Gran cum piscacione, quantum in terminis illius terre est”, azaz magyarul: „és egy nagy ligetet a Gran folyó partja fölött egy halászhellyel együtt, amennyire az a föld határain belül van” (SZÖKE 2015: 45, 52). Emellett a király egyéb vizeken is adományozott halászhelyeket és velük halászati jogot az apátságnak: „aquas ad piscandum, scilicet Nitra, Tarmas et Sitoua”, magyarul: „a vizeket szintén [adtam] halászás céljából, tudniillik a Nitra, Tarmas és Sitoua folyókat” (SZÖKE 2015: 45, 52), de lásd még továbbá ugyanezen oklevélben: „piscacionem in eodem Danubio in loco, qui dicitur Wagetuin. In Sitouatuin dedi undecim domus piscatorum et terram ad quatuor aratra et piscacionem in Danubio”, azaz magyarul: „és egy halászhelyet a Duná-n, egy Wagetuin nevű helyen. A Sitouatin nevű helyen adtam 11 háznépnyi halászt és 4 ekealja földet és egy halászhelyet a Duná-n ugyancsak a Sitouatin nevű helyen” (SZÖKE 2015: 45, 52).

A halászhelyek királyi adományozásának emlékét őrző oklevelek sorát gazdagítja a Tihanyi apátság alapítólevele is, amely több helyen említi I. András által adományozott halászhelyeket: 1055: „preter hec serui ecclesie illius cum terra & cum piscationibus quam prius cum ceteris populis possidebant ibidem pertinent”, azaz magyarul: „az egyháznak a szolgálái is ide tartoznak földjeikkel és halászhelyeikkel együtt, amelyeket korábban másokkal együtt közösen birtokoltak” (SZENTGYÖRGYI 2014: 59, 68); illetve ugyanezen oklevélben: „inter seku ueieze & uiam que ducit ad portum siue in piscationibus seu in arundinetis eidem ecclesie adpendent”, magyarul: „a seku ueieze és a révhez vezető út között található halászhelyek és nádasok is ugyanezen egyháznak illetik” (SZENTGYÖRGYI 2014: 59, 68), valamint „est alius locus in eodem bolatin inter putu ueieze & knez ad sanctam pertinens ecclesiam cum suis piscationibus & arundinetis”, azaz magyarul: „van egy további terület ugyanazon bolatinon, a putu ueieze és knez között, mely a szentegyházhoz tartozik halászhelyeivel és nádasaival együtt” (SZENTGYÖRGYI 2014: 59, 68).

Még a 14. századi források is a kiváltságos réteg tulajdonaként írják le a halászóhelyeket, melyeket mindig a király adományozott egyházi vagy világi személynek, illetve világi úr egyházi személynek. Ez a birtoklási viszony figyelhető meg a halászóeszközök esetében is, melyek közül néhány (pl. a nagyvízi halászóeszköz, a nagyháló, azaz a vízaháló) meglehetősen költséges volt, így a legvirágzóbb halászóközösségek is uruk hálójával halásztak már a 13. században is. A nagyhálókat a nagybirtokok ingóságai között a legértékesebb tárgyként tartották számon. Jobbágyi tulajdonban tehát ezek az eszközök nem, csupán a kevésbé költséges és egyszerűbb szerkezeti megoldásokat igénylő szerszámok fordultak elő, mint az oklevelekben is gyakran feltűnő vejsze vagy a varsa. Tekintettel arra, hogy a halászat legfontosabb eszközei nem képezték a jobbágyok tulajdonát, az általuk használt, de nem birtokolt eszközökkel kifogott halak nagy hányadát (először az egy hetedét, majd a 14. századtól az egy harmadát) az uraságnak kellett beszolgáltatniuk. Mindössze a kisebb, értéktelenebb halak fölött rendelkezettek szabadon (BELÉNYESI 1953: 158–160).

A természetes vizeken: folyókon, mocsarakon, tavakon történő halászat mellett az egyháznak köszönhetően megjelentek a mesterséges halastavak is. A keresztény hitre térés nyomán a hal ugyanis nemcsak a hétköznapi életben jelentett nélkülözhetetlen táplálékot, hanem a fogyasztása böjtök idején is megengedett volt (BELÉNYESI 1953: 161, GYÖRFFY 1992: 64). Mindemellert a halászat jelentőségét az is növelte, hogy a nagyfolyami vizek értékes halai igen korán lényeges árucikké váltak, komoly piaci értéket jelentettek (BELÉNYESI 1953: 162).

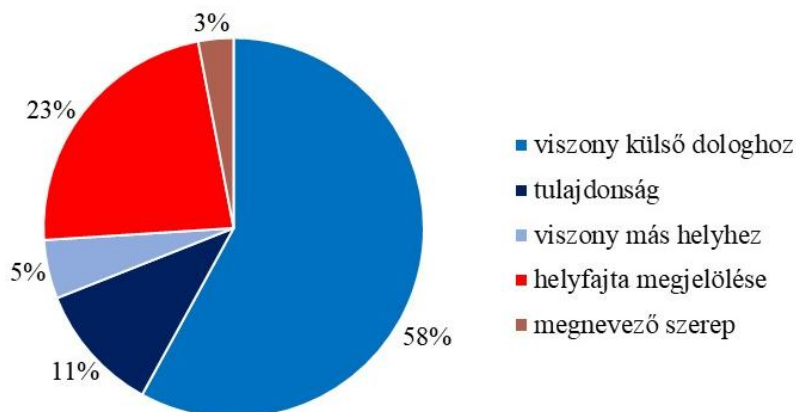
A halászat, ezáltal a halászóhelyek hétköznapi életben betöltött alapvető szerepe és gazdasági fontosságuk növekedése tetten érhető az oklevelekben is. Egyre inkább szükségessé vált a halászóhelyek birtokjogának, valamint a halastavak, halásztanyák, halászóeszközök pontos, név szerinti és területi megjelölésének dokumentálása (BELÉNYESI 1953: 160). Így például egy 1400. évi oklevélből arról értesülünk, hogy egy, a Deáki birtok zátonyszigeténél szereplő halászóhely pontos körülhatárolására volt szükség a Némái Jakab özvegye és fiai között folyó per miatt (BELÉNYESI 1953: 151). Az adományokat, birtokokat rögzítő okleveleken, a birtokpercek dokumentumain kívül fontos források továbbá a halkereskedelemről, a halak szállításáról szóló dokumentumok is. A csuka, viza és kecsége mellett több egyéb halfajtáról is említést tesz például az 1288-ból fennmaradt esztergomi vámnapló (E. KOVÁCS 1994: 252, *halászat*).

Mindezek fényében nem meglepő, hogy a halászóhelyek megnevezései nagy számban adathozhatóak a középkori magyarországi oklevelekben. Az oklevelek megfogalmazói a latin *piscina*, *locus piscatura* stb. szavakkal, kifejezésekkel élnek a halászóhelyek megjelölésekor, magyarul pedig — az oklevelek latin szövegében előforduló magyar közszoói elemként — *tanya*-ként említik őket. A megjelölések különféle helyekre vonatkozhatnak: jelölhetik egy nagyobb folyó szakaszát, tavakat, vízfolyásokat, holtágakat, mocsarakat stb. (HOFFMANN 2010: 165–166).

3. A halászhelyek neveire irányuló vizsgálataimhoz a HOFFMANN ISTVÁN, RÁCZ ANITA és TÓTH VALÉRIA által szerkesztett Helynévtörténeti adatok a korai ómagyar korból (HA.) 1–4. köteteinek névanyagát használtam fel forrásként. Ez az adatállomány Abaúj vármegyétől Pilis megyéig tartalmaz adatokat GYÖRFY történeti földrajza (Gy.) alapján. A halászhelyek, halastavak elnevezéseinek áttekintése jelen írásomban ezért szintén e területekre terjed ki, noha szórványosan máshonnan is merítettem a helynévfajtához kapcsolható adatokat. A névállomány összeállításához két szempontot vettem figyelembe. Beemeltem egyfelől azokat az elnevezéseket, melyeket a szótársorozat az egyes nevek lokalizációjában halászhelyként határoz meg. Halászhelyek neveinek tekintetem másrészt azokat az elnevezéseket is, amelyek az oklevelek latin szövegekörnyezete alapján annak minősültek, azaz az elnevezés előtt a latin fajtajelölő elem (*piscina*, *loca piscatura* stb.) utal a halászhely jellegre. Kutatásom során összesen közel 300 korai ómagyar kori elnevezés elemzését végeztem el. Ehhez a HOFFMANN ISTVÁN által kidolgozott helynévelemzési modellt alkalmaztam (1993/2007), amely a nevek rendszerszerű leírását a szerkezeti (funkcionális-szemantikai és lexikális-morfológiai), illetve a történeti szinten teszi lehetővé. A továbbiakban a kategóriák megjelölésében, a fogalomhasználatban ezt a leírási keretet követem. A halászhelyek neveinek rendszertani jellemzőit a szemantikai sajátosságaikra összpontosítva mutatom be, de mintegy keresztszemponként kitérek a lexikális-morfológiai és a keletkezéstörténeti jellemzésükre is ott, ahol ez további információkat nyújt a névfajta leírásához.

4. A halászhelyek neveinek nyelvi elemzését azzal célszerű kezdenünk, hogy névszerkezeti szempontból kategorizáljuk őket. Az általam áttekintett névállományban az egyrészes és a kétrészes nevek aránya közel azonos (49%: 51%). A továbbiakban ezeket külön tárgyalva elemzem. Az analízis során nem vettem figyelembe az olyan neveket, amelyek bár a forrásokban *piscina*-ként voltak megjelölve, valamilyen szempontból bizonytalan megítélés alá estek. A Komárom megyéből adatolt *Tauznezy* (1261/1394, ÁÚO. 11: 514) vagy *Gvyllu* (1260, Gy. 3: 388, 452) halászhelyek neveit például még olvasni sem tudjuk. Más esetekben pedig a nevek lexikális azonosítása, esetleg etimológiájának felderítése akadályozta az elemzésüket.

4.1. A vizsgált névállomány megnyugtatóan azonosítható e g y r é s z e s neveinek a legnagyobb hányada (74%-a) a hely valamilyen s a j á t o s s á g á t fejezi ki. Minthogy a nevekben sokféle sajátosság megjelenhet, érdemes lehet az e körbe tartozó neveket tovább is differenciálnunk (lásd ehhez az 1. ábrát, ahol az első három kategória foglalja magába a sajátosságfunkciókat).

1. ábra. Az egyrésztes nevek szemantikai típusai

Az egyrésztes nevekben leggyakrabban valamilyen külső dologhoz, körülményhez való viszony fejeződik ki: ez a szemantikai tartalom tükröződik a néválomány egyrésztes, sajátosságjelölő neveinek 78%-ában (az összes egyrésztes név 58%-ában). Ezeknek a neveknek a körében az olyan elnevezések tűnnek fel nagy számban, amelyek a halászóhely birtokosára utalnak: a sajátosságjelölő, egy névrészből álló nevek 45%-a (az összes egyrésztes név egy harmad része) írható le ezzel a szemantikai jellemzővel. A birtokosra utaló nevek mindegyike személynévből formáns nélkül, metonimikus névadással alakult. E nevek a halászóhelyek elnevezései között egy sajátos és igen feltűnő névtípust képviselnek, hiszen személynévből formáns nélkül jellemzően településnevek keletkeztek a régi magyar helynévadásban, annak a korai településnév-adást meghatározó névtípusaként jelentkezve. A gyakoriságát a településnevek körében a névtípus birtoklást kifejező funkciója magyarázza, s ugyanez a funkció — abból a gazdasági és jogi szerepből adódóan, amiről írásom elején szoltam — kiemelkedően fontos tényezőként jelentkezett a halászóhelyek esetében is (HOFFMANN–RÁCZ–TÓTH 2018: 442). Így pedig az is érthető, hogy miért gyakoriak a puszta személynévvvel azonos névformák a halászóhelyek nevei között. A névtípusra példaként a *Böcske* (1274>1340: *Bochke*, pisc., Gy. 1: 876, Csanád vm.; vö. 1275: *Bechke* szn., ÁSz. 100), *Buzma* (1260: *Buzma*, Gy. 3: 388, 452, Komárom vm., vö. 1256: *Buzma* szn., ÁSz. 167), *Csorna* (1254: *Churna*, pisc., Gy. 1: 716, Bodrog vm., vö. 1221/1550: *Churna* szn., ÁSz. 210),¹ *Fül* (1268/1347: *Fyul*, pisc., Gy. 3: 388, Komárom vm., vö. 1255: *Fyl* szn., ÁSz. 308), *Szaló* (1268/1347: *Solou*, pisc., Gy. 3: 388, 452, Komárom vm., vö. +1082: *Solou* szn., ÁSz. 724) stb. nevek említhetők.

A névadásnak alapja lehet persze további külső körülmény is, nemcsak a halászóhely birtokosa. A halászóhelyen vagy annak környékén jellemző növényzet

¹ A *Csorna* víznévként ugyanakkor szláv eredetű névforma is lehet.

szolgált a névadás motivációjául például a növénynevből metonimiával alakult *Borostyán* (1326/1353: *Borustyan*, pisc., Gy. 1: 731, Bodrog vm.), *Gyertyán* (1324/1412: *Garthan*, pisc., Gy. 1: 725, Bodrog vm.), *Szil* (1075/+1124/+1217: *Scilu*, pisc. DHA. 1: 205, 217, Gy. 1: 899, Csongrád vm.), illetve az -s képzővel álló *Csipkés* (1274>1340: *Chepkes*, pisc., Gy. 1: 849, Csanád vm.), *Diós* (1278: *Dyus*, pisc., Gy. 3: 39, 127, Heves vm.), *Füzes* (1268/1347: *Fuzes*, pisc. Gy. 3: 388, 452, Komárom vm.), *Gyékényes* (1326/1353: *Gekenus*, Gy. 1: 731, Bodrog vm.), *Kökényes* (1261/1394: *Kukenus*, piscat., Gy. 3: 387, 414, Komárom vm.), *Sulymos* (1075/+1124/+1217: *Sulmus*, pisc., DHA. 1. 216, Gy. 1: 893, Csongrád vm.), valamint a növénynevből -gy képzővel alakult *Nyárágy* (1193: *Narag*, pisc., Gy. 3: 316, Bodrog vm.) elnevezésekben. A halászhely környékén jellemző (részben a vízben, részben a közelében élő) állatvilágra is történhet a helynévfajta elemeiben utalás: a *Hattyas* (1320/1324: *Hothias*, pisc., Gy. 1: 314, 325, Baranya vm.), *Kárászos* (1274>1340: *Karazkos*, pisc., Gy. 1: 869, Csanád vm.), *Ludas* (1274>1340: *Ludos*, pisc., Gy. 1: 860, Csanád vm.), *Solymos* (1260: *Solumus*, pisc., Gy. 3: 388, 452, Komárom vm.), *Tatos* (1305/1342: *Tathus*, pisc. Gy. 1: 710, Bodrog vm.) elnevezésekben fejeződik ki ez a szemantikai tartalom, a nevek mindegyike -s képzővel alakult. A halászhely környékén feltűnő építmények is állhattak, ezek szintén szolgálhattak a névadáshoz motívumot: *Aklos* (1268/1347: *Oklus*, pisc., Gy. 3: 388, 439, Komárom vm.).

Az egyrészes nevekben további lényeges sajátosságfunkcióként jelentkezik a hely valamilyen külső vagy belső tulajdonságára utalás: a sajátosságjelölő egyrészes nevek 15%-ában (az összes egyrészes név 11%-ában) tükröződik ez a szemantikai tartalom. Minden bizonnyal a halászhely alakja szolgált a névadás motivációjául a *Kengyel* (1260: *Kengel*, pisc., Gy. 3: 388, 452, Komárom vm.) névhez. A víz hangját utánozza a folyamatos melléknévi igenévi eredetű *Zúgó* (1272: *Zugo*, pisc., Gy. 1: 40, 111, Abaúj vm.) elnevezés, míg a *Lassú* (1338/1439: *Lasiv*, pisc., Gy. 1: 720, Bodrog vm.), *Álló* (1326: *Allov*, pisc., Z. 1: 283, Csanád vm.) névformák esetében a víz mozgása motiválhatta a névadást. A hely anyagára történik utalás az -s képzővel alakult *Agyagos* (1307: *Agiakus*, pisc., Gy. 3: 388, 402, Komárom vm.) névben, míg az *Ásvány* (1260: *Asoan*, Gy. 3: 388, 452, Komárom vm.) megnevezés azt fejezi ki, hogy a halászhelyet mesterségesen, ásással alakították ki.

Kisebbszámúban találunk a halászhelyek nevei között olyan egyrészes elnevezéseket, melyek lokális természetű viszonyt, elsősorban lakott terület, település közelségét fejezik ki: a sajátosságjelölő funkciójú egyrészes neveknek mindössze 7%-a (az összes egyrészes név 5%-a) tartozik ebbe a névtípusba. Erre említhetjük példaként a Daróc településnél a Dunába torkolló *Daróca* (1212/1397/1405: *Drausa*, aqua, Gy. 1: 249, 328, Baranya vm.) nevet (ami vízfolyásként szolgált halászhelyül), ez a szemantikai tartalom tükröződik továbbá például a *Haraszt*

(1268/1347: *Horozt*, pisc., Gy. 3: 420, 458, Komárom vm.), *Körtvélyes* (1138/1329: *Kurtuelis*, viva., Gy. 1: 897, Csongrád vm.), *Kopács* (1299: t. *Kopach* [...] cum pisc. sua etiam *Kopach* vocata, Gy. 1: 328, Baranya vm.) nevekben, amelyek mindegyike településnévből metonímiával alakult. Érdeemes azonban azt megjegyeznünk, hogy a példaként említett okleveles adatok nem feltétlenül arra utalnak, hogy a településen (pl. Körtvélyesen) volt egy, a település nevével megegyező elnevezésű halászhely, sokkal inkább 'Körtvélyes település halastava' jelentéstartalmat (azaz egyfajta körülírást) gyaníthatunk benne (vö. HOFFMANN 2010: 69–70). A *Kopács* név esetében olvasható (fent idézett) oklevélrészlet ugyanakkor arról tanúskodik, hogy annak az esélyét, miszerint a halászhely saját — a településsel megegyező — néven is szerepelt, nem zárhatjuk ki.

Az egyrészes nevek között szép számmal fordulnak elő fajtajelölő funkciójú, azaz valamely vizet jelölő földrajzi köznévvvel alakilag egybeeső elnevezések. Ezek a nevek az egyrészes nevek 23%-át teszik ki (vö. 1. ábra). E névtípusra példaként említhetők a *Morotva* (1319: *Mortua*, pisc., Gy. 1: 766, Borsod vm.), *Örém* (1268/1347: *Euren*, pisc., Gy. 3: 387, 453, Komárom vm.), *Tó* (1300: *Thou*, pisc., Gy. 1: 520, 540, Bereg vm.), *Sár* (1305/1342: *Saar*, pisc., Gy. 1: 710, Bodrog vm.), *Tanya* (1225: *Tonya*, piscat., Gy. 2: 588, Győr vm.), *Hany* (1297: *Hon*, piscat., Gy. 3: 387, 424, Komárom vm.) nevek. A hely fajtájára történik utalás a *Tanyád* (1193: *Taniad*, pisc., Gy. 3: 316, Bodrog vm.) és *Árokcs* (1261/1394: *Arukch*, piscat., Gy. 3: 387, 414, Komárom vm.) elnevezésekben is, előbbi *-d*, az utóbbi pedig *-cs* képzővel alakult.

A halászhelyek nevei között a sajátosságjelölő (74%) és a fajtajelölő (23%) nevek mellett jóval kisebb gyakorisággal fordulnak elő *m e g n e v e z ő* funkciójú elnevezések (vö. 1. ábra), vagyis olyan egyrészes névformák, melyeknek egyedüli funkciója a denotátumra való utalás: az egyrészes elnevezéseknek mindössze 3%-ában jelenik meg ez a szemantikai szerep. A névtípusra példaként említhetjük a szláv eredetű *Baláta* (1268/1347: *Balata*, pisc., Gy. 3: 388, 452, Komárom vm.) nevet. E név eredeti szemantikai tartalma a magyar helynév szempontjából irreleváns, mivel — noha a *Baláta* név az átadó szláv nyelvben 'mocsár, sár, tó' jelentéssel bírt — a magyar névhasználók számára mindössze azt jelenti, hogy a halászhelynek ez a neve (vö. GYÖRFFY 2002: 38–39).

4.2. Az egyrészes nevekkel közel megegyező arányban fordulnak elő az általam elemzett névallományban a *k é t r é s z e s n e v e k*. Ezek legjellegzetesebb típusát az olyan elnevezések alkotják, amelyek a hely sajátosságát jelölő előtag és a hely fajtáját jelölő földrajzi köznévi utótag kapcsolatából jöttek létre (azaz *S + F s z e r k e z e t t e l* írhatók le): a kétrészes nevek 93%-a ilyen szerkezetű.

Az ilyen elnevezésekben fontos szerepe van a fajtajelölő utótagnak. A halászhelyek neveiben utótagként előforduló földrajzi köznevek között igen gyakran

(47%) a *tó* lexémával találkozunk, hol jelöletlen, hol pedig jelölt struktúrában: pl. *Ásvány-tó* (1261/1271: *Asuantou*, pisc., DHA. 1: 307, Gy. 1: 896, Csongrád vm.), *Barc-tó* (1284: *Barchtou*, loc. pisc., Gy. 2: 565, 580, Győr vm.), *Büdös-tó* (1342: *Bydistou*, pisc., Z. 2: 35, Bereg vm.), *Dobor-tó* (1323: *Doborthou*, loc. piscariis, Gy. 1: 710, Bodrog vm.), *Hamis-tó* (1255: *Hamisthov*, pisc., Gy. 1: 776, Borsod vm.), *Juh-tó* (1332: *Juhtou*, pisc., Gy. 1: 900, 904, Csongrád vm.), *Kengyel-tó* (1337: *Kengeltow*, pisc., Gy. 1: 175, Arad vm.); *Halász tava* (1261/1271: *Halaztous*, pisc., DHA. 307, Gy. 1: 896, Csongrád vm.), *Csaka tava* (+1247/+1284//1572: *Chakathowa*, Gy. 1: 868, Csanád vm.), *Dézs tava* (1261/1271: *Destous*, pisc., Gy. 3: 39, 118, Heves vm.).

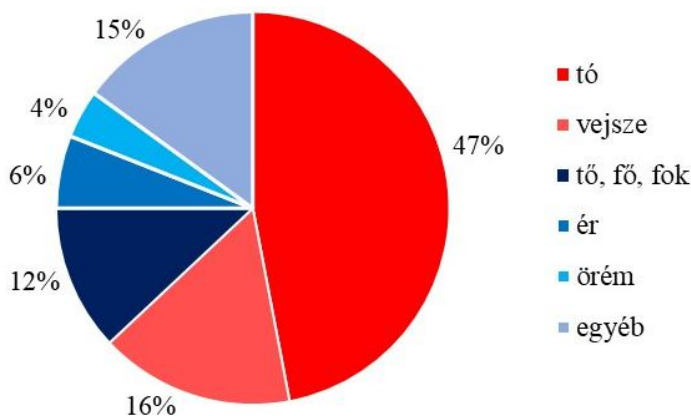
Gyakran előfordul ebben a funkcióban az eredetileg halászóeszközt jelölő *vejsze* földrajzi köznévi is (16%): pl. *Ádám-vejsze* (1261/1394: *Adam vezy*, piscat., Gy. 3: 387, 414, Komárom vm.), *Benedek-vejsze* (1283: *Benedukueyze*, pisc., Gy. 3: 388, 453, Komárom vm.), *Kolozs-vejsze* (1344: *Kolozueze*, piscat., Z. 2: 99, Bereg vm.), *Mátya-vejsze* (1260: *Mathyaveyze*, Gy. 3: 388, 452, Komárom vm.), *Orbán-vejsze* (1260: *Vrbanveyze*, Gy. 3: 388, 452, Komárom vm.), *Szele-vejsze* (1283: *Sceleueyze*, pisc., Gy. 3: 388, 453, Komárom vm.). E nevek jelölt vagy jelöletlen volta nem ítéltető meg egyértelműen, igen feltűnő viszont, hogy rendre személynévi előtaggal állnak, ami talán a jelölt birtokos jelzős struktúra mellett szólhat. Azt mindenesetre érdemes leszögezünk, hogy a halászhelyek nevei között a személynévi előtagból és a *vejsze* utótagból álló elnevezések gyakori, jellegzetes típust képviselnek.

A kétrészes nevek utótagjai közül több a víz valamely részét jelöli meg, például a *tő* 'torkolat' lexéma a *Dudvág-tő* (1260: *Duduagtu*, pisc., Gy. 3: 452, Komárom vm.), *Ér-tő* (1260: *Ertu*, pisc., Gy. 3: 388, 452, Csongrád vm.), *Hév-jó-tő* (1261/1271: *Heuiotheu*, claus., Gy. 1: 736, 784, Borsod vm.) nevekben, a *fok* 'nagyobb vizekből kifolyó ér vagy csatorna' földrajzi köznévi az *Agár foka* (+1285/1572: *Agarfoka*, piscat., Gy. 1: 846, 866, Csanád vm.), *Netecs-tó foka* (1349: *Netechthoufuka*, pisc., A. 5: 280, Baranya vm.) nevekben, de ilyen szerepet tölt be a *fő* 'valaminek a felső része, kezdete, forrása' utótag is a *Szék-fő* (1329: *Sceefew* [ɔ: *Scecfew*], Gy. 3: 388, 440, Komárom vm.), *Vizes-fő* (1261/1394: *Wyzesfeu*, piscat., Gy. 3: 387, 414, Komárom vm.) nevekben. Az itt felsorolt lexémák az S+F szerkezetű kétrészes nevek 14%-ában fordulnak elő utótagként.

Jóval kisebb arányban (6%-ban) jelentkezik ebben a szerepben a többféle vízrajzi jelentésben élő *ér* földrajzi köznévi: ezt találjuk a *Hosszú-ér* (1075/+1124/+1217: *Hosiouer*, pisc., DHA. 1: 217, Gy. 1: 891, Csongrád vm.), *Sebes-ér* (1337: *Sebuser*, pisc., Gy. 3: 41, 69, 79, Heves vm.), *Vajas-ér* (1075/+1124/+1217: *Woiooser*, pisc., Gy. 3: 462, Komárom vm.), *Szék-ér* (1329: *Scekeer*, pisc., Gy. 3: 388, 440, Komárom vm.) nevekben. Az itt felsorolt nevek esetében is számolnunk kell azzal a jelenséggel, amire a valamely település nevével azonos néven

említett halászhelyek kapcsán utaltam: a *Hosszú-ér*, *Vajas-ér* típusú nevek is fölvetik annak a lehetőségét, hogy a 'halászhely a Hosszú-éren, Vajas-éren' típusú körülírásnak tekintsük őket. Minthogy azonban az elnevezések a 'halászhely, amit *Hosszú-ér*-nek mondanak' formában is értelmezhetők, nem zártam ki őket a vizsgált névfajta elemei közül.

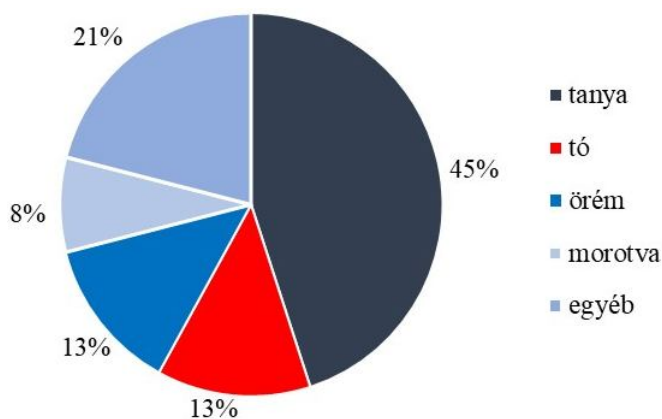
Csupán szórványosan jelenik meg utótagként a *zátony* lexéma: *Apát zátonya* (1326/1353: *Apatzatuna*, Gy. 1: 731, Bodrog vm.), *Fövényes erdő zátonya* (1261/1271: *Fueneserdeuzatona*, pisc., Gy. 3: 39, 118, Heves vm.), a halászzal szorosabb kapcsolatban álló *szégye* és a *tanya* utótag: *Tisza-szégye* (1261/1271: cum clausura *Ticie zege* vocata, Gy. 3: 128, Heves vm.), *Nomsa szégye* (1350: *Nomsazege*, loc., A. 5: 421, Abaúj vm.), *Gabrián-tanya* (1330>1409: *Gabrianthanya*, pisc., Gy. 2: 400, Fejér vm.), a *morotva* földrajzi köznév: *Sok-morotva* (1261/1271: *Suk mortua*, Gy. 3: 39, 97, Heves vm.), a *szeg* utótag: *Új-szeg* (1260: *Vysceg*, pisc., Gy. 3: 388, 452, Komárom vm.), *Álló-szeg* (1261/1394: *Allozeg*, piscat., Gy. 3: 387, 414, Komárom vm.), illetve az *örém* lexéma: *Mély-örém* (1261/1271: in qd. loco [...] Fozar-foka vocato, al. nom. *Meleurem* dicto, Gy. 3: 39, 117, Heves vm.), *Pongrác öréme* (+1247/+1284//1572: *Pangracheureme*, pisc., Gy. 1: 183, Arad vm.), *Kökény-szeg öréme* (1261/1271: *Kukenzueureme*, Gy. 3: 39, 117–118, Heves vm.). (Az egyes földrajzi köznévi utótagok gyakoriságához lásd a 2. ábrát.)

2. ábra. Földrajzi köznévi utótagok a kétrészes nevekben

A halászhelyek elnevezéseiben szereplő földrajzi köznevek között sajátos helyet foglalnak el a *tanya*, *vejsze*, *szégye* lexémák, ezek ugyanis — lévén 'halászhely' jelentésű földrajzi köznevek — közvetlenül utalnak a halászhelyekre: a *tanya* elsődleges jelentésében, a *vejsze* és *szégye* másodlagos funkcióban tölti be ezt a szerepet (HOFFMANN–RÁCZ–TÓTH 2018: 440, részletes bemutatásukat lásd BÁBA 2016: 127–148). E lexémákkal összefüggésben igencsak feltűnő, hogy

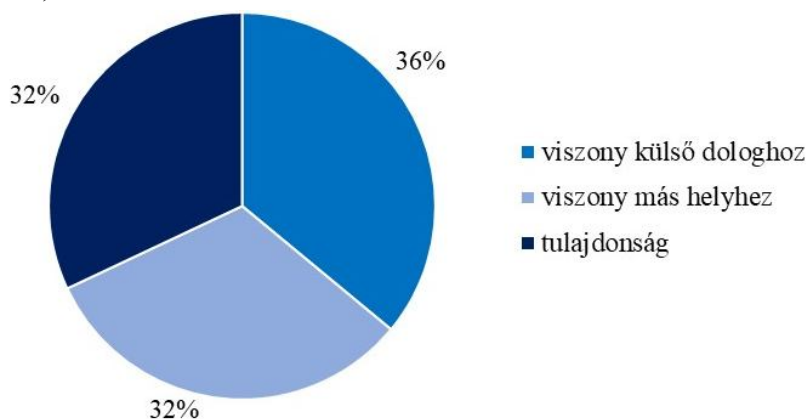
míg a *tanya* nagyon gyakran jelenik meg az oklevelekben önmagában állva halászhely megjelöléseként (lásd a 3. ábrát), kétrészes nevekben alig találjuk nyomát. Ehhez persze azt is érdemes hozzátennünk, hogy olykor nem dönthető el, vajon közsői státusban utal-e egy-egy esetben halászhelyre, mint például ebben a szövegrészben: 1330>1409: piscationibus 2 *thona* (Gy. 2: 400), vagy annak a tulajdonneveként szolgál, amint ez az alábbi szövegrészben gyanítható: 1240: piscina in Danubio [...] que vulgo *Tona* dicitur (Gy. 1: 716). A *vejsze* lexéma viszont éppen ellenkező módon viselkedik: önmagában nem helynévalkító elem, kétrészes nevekben (személynévi előtaggal) viszont gyakori névformát alkot.

3. ábra. Földrajzi köznevek egyrészes, fajtajelölő nevekben

Az általam elemzett névallomány kétrészes neveinek másik csoportja S + M s z e r k e z e t ű, azaz az ide tartozó nevek a halászhely valamely sajátosságát kifejező előtag és megnevező funkciójú utótag kapcsolatából jöttek létre. Az S+M szerkezetű nevek a kétrészes neveknek a mindössze 7%-át teszik ki. A megnevezett hely méretére utal az egyrészes helynévi utótaggal álló *Kis-Tisza* név (1075/+1124/+1217: *Kustiza*, pisc., DHA. 1: 217, Gy. 1: 891, Csongrád vm.), az egyrészes képzett helynévi utótagú *Kis-Ered* (1297: *Kysered*, pisc., Gy. 3: 387, 424, Komárom vm.) és *Kis-Dunád* (1297: *Kysdunad*, pisc., aqua, Gy. 3: 389, 420, 438, Komárom vm.), valamint a kétrészes helynévi utótaggal álló *Nagy-Hosszútó* (1261/1271: *Noghuziutou*, pisc., Gy. 3: 39, 118, Heves vm.) elnevezés. A hely viszonyított helyzetére vonatkoznak a *Kül-Sár* (1260: *Kyusar*, pisc., Gy. 3: 388, 452, Komárom vm.), *Bel-Sár* (1260: *Belsar*, pisc., Gy. 3: 388, 452, Komárom vm.), *Külső-Kerek-tó* (1255: *Cusekherekthou*, pisc., Gy. 1: 776, Borsod vm.) nevek előtagjai, a hely állapotára utaló első névrésszel találkozunk a *Holt-Vajas* (1326/1353: *Holthwoyas*, pisc. Gy. 1: 731, Bodrog vm.) névben. Az említett példákban egyrészes helynév (*Sár*), kétrészes helynév (*Kerek-tó*) és egyrészes képzett helynév (*Vajas*) szerepel utótagként.

A halászhelyek neveinek előtagjaira azonban az S+M szerkezetű nevek kapcsán látottnál jóval nagyobb sokszínűség jellemző általában, ezért erre ugyancsak fontos részletesebben is kitérnünk. A kétrészes nevek sajátosságjelölő előtagjainak szemantikai szerkezete egyenletes arányban oszlik meg a hely valamilyen tulajdonságát, a hely viszonyát valamilyen külső körülményhez, illetve a hely más helyhez való viszonyát megjelenítő névadási motivációk között (lásd ehhez a 4. ábrát).

4. ábra. Sajátosságjelölő funkciók a kétrészes nevekben

A kétrészes nevek 36%-ában valamilyen külső dologhoz, körülményhez való viszony tükröződik. A legtöbb ilyen elnevezésben a hely birtokosát jelölő előtag kapcsolódik össze fajtajelölő funkciójú utótaggal, pl. *Gabrián-tanya* (1330>1409: *Gabrianthanya*, pisc., Gy. 2: 400, Fejér vm., vö. 1213/1550: *Gabrian* szn., ÁSz. 321), *Ádám-vejsze* (1261/1394: *Adam vezy*, piscat., Gy. 3: 387, 414, Komárom vm., vö. 1211/1420: *Adam* szn., ÁSz. 46), *Benedek-vejsze* (1283: *Benedukueyze*, pisc., Gy. 3: 388, 453, Komárom vm., vö. +1082: *Beneduk* szn., ÁSz. 113), *Bágya tava* (1260: *Bagatoa*, pisc., Gy. 3: 388, 452, Komárom vm., vö. 1211: *Baga* szn., ÁSz. 81), *Csaka-tó* (+1285/1572: *Chakato*, piscat., Gy. 1: 871, Csanád vm., vö. +1214/1334: *Chaka* szn., ÁSz. 176) *Izeng-tó* (1261/1323: *Izengtou*, pisc. Gy. 3: 118, Heves vm., vö. 1261/1271: *Izeng* szn., ÁSz. 440) stb. A *Juh-tó* (1332: *Juh-tou*, pisc., Gy. 1: 900, 904, Csongrád vm.) közelében pedig juhok legelhettek.

A halászhelyek neveinek harmadában (32%) a halászhely más helyhez való viszonya jelenik meg. Az előtag azt a vizet jelölheti meg, amelyen a halászhely található, ilyen lehetett például az *Örény-tó* (1332: *Ewrentou*, Gy. 1: 900, 904, Csongrád vm.), *Patak-tó* (+1247/+1284//1572: *Pothoktow*, Gy. 1: 868, 871, Csanád vm.), *Tisza-szegye* (1261/1271: *Ticie zege*, Gy. 3: 128, Heves vm.) név. Táj-rész vagy térszíni forma közelségére utalnak a *Kökény-szeg öréme* (1261/1271: *Kukenzug-eureme*, Gy. 3: 39, 117–118, Heves vm.), a *Fövényes-erdő zátonya* (1261/1323: *Feuenerdeyeczatuna*, Gy. 3: 118, Heves vm.) nevek első névrészei.

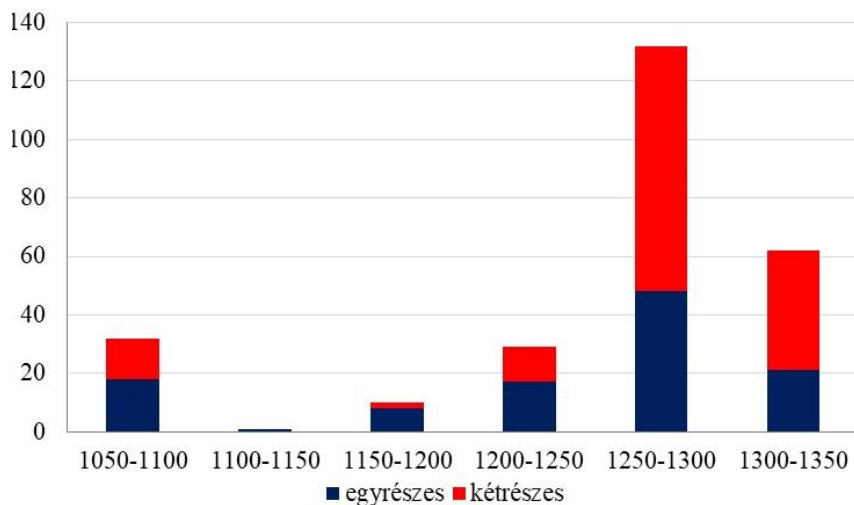
Település közelsége ugyancsak gyakori motiváció a halászhelyek neveiben: erre utaló előtaggal találkozunk az Agár és Kér határában említett halászhely, az *Agár-tó* (1337: *Agarthow*, Gy. 1: 846, Csanád vm.) nevében, továbbá a Rázsán és Szentmiklós határában lévő halastó, a *Rázsán-tó* (+1285/1572: *Rasanto*, Gy. 1: 871, Csanád vm.) elnevezésében, és talán Halász település közelségére utalhat a *Halász tava* (1261/1271: *Halasztoua*, DHA. 307, Gy. 1: 896, Csongrád vm.) név előtagja is. A halászhely viszonyított helyzete jelenik meg a *Meg-tó* (1324/1412: *Megthow*, Gy. 1: 725, Bodrog vm.), *Al-vejsze* (1297: *Olweyz*, Gy. 3: 387, 424, Komárom vm.) és *Fel-vejsze* (1297: *Fulweyz*, Gy. 3: 387, 424, Komárom vm.) nevekben, de itt említhetjük meg az *Ér töve* (1075/+1124/+1217: *Ertue*, DHA. 216, Gy. 1: 893, Csongrád vm.), *Dudvág-tő* (1260: *Duduagtu*, Gy. 3: 452, Komárom vm.), *Szék-fő* (1329: *Sceefew* [ɔ: *Scecfew*], Gy. 3: 388, 440, Komárom vm.) neveket is, amelyekben pedig az előtag által megjelölt hely részeként állnak a halászhelyek.

A kétrészes nevek ugyancsak egyharmadában (32%) a halászhely valamely tulajdonsága motiválta a névadást. A hely méretére, kiterjedésére utalnak például a *Nagy-tó* (1343: *Nogtow*, A. 4: 337, Bereg vm.), *Kis-tó* (1323: *Kystou*, Gy. 1: 710, Bodrog vm.), *Mély-örém* (1261/1271: *Meleurem*, Gy. 3: 39, 117) nevek. A *Hosszú-ér* (1075/+1124/+1217: *Hosiouer*, DHA. 217, Gy. 1: 891, Csongrád vm.), *Ágas-tó* (1336: *Agastou*, Gy. 1: 708, H. 4: 157, Iványi 4: 29, Bodrog vm.), *Kerek-tó* (1247/1252//1592: *Kerekto*, Gy. 3: 387, 418, Komárom vm.), *Kengyel-tó* (1337: *Kengeltow*, Gy. 1: 175, Arad vm.), *Horgas-tó* (1349: *Horgastho*, pisc., A. 5: 281, Baranya vm.) elnevezésekben a halászhely alakja jelenik meg. A *Horgas-tó* esetében esetleg az a lehetőség is felvethető, hogy ott horoggal halásztak, s erre utalhatott az előtagként álló *horgas* melléknév. A víz színe szolgált a névadás alapjául a *Kék-tó* (1075/+1124/+1217: *Kektou*, DHA. 1: 217, Gy. 1: 891, Csongrád vm.) és a *Fehér-tó* (1075/+1124/+1217: *Feirtou*, DHA. 1: 217, Gy. 1: 891, Csongrád vm.) nevek esetében. A hely anyagára történik utalás például a *Köves-tó* névben (1193: *Quiestou*, Gy. 3: 316, Bodrog vm.; GYÖRFFY az adatot Keve vm.-be helyezi). A víz mozgása ugyancsak feltűnő sajátossága lehet az adott helynek: a *Sebes-fok* (1324/1412: *Sebesfok*, Gy. 1: 725, Bodrog vm.), *Sebes-ér* (1337: *Sebuser*, Gy. 3: 41, 69, 79, Heves vm.) nevekben ez a szemantikai tartalom fejeződik ki. A *Hús-tó* (1329: *Hustow*, Gy. 3: 388, 440, Komárom vm.) a víz hőmérsékletére, a *Büdös-tó* (1342: *Bydistou*, Z. 2: 35, Bereg vm.) a víz kellemetlen szagára utal. A halászhelyek némelyike egyértelmű lexikális azonosíthatósága ellenére is bizonytalan szemantikai szerkezetű: csak találgatni tudunk például azzal kapcsolatban, hogy vajon mi szolgáltatta a névadás indítékát a *Hamis-tó* (1255: *Hamisthov*, Gy. 1: 776) elnevezéshez.

5. A halászhelyek elnevezéseinek szerkezeti elemzése mellett további tanulságos információkhoz juthatunk akkor is, ha a helynevek kronológiai jellemzőire,

valamint a keletkezéstörténeti kérdéseire is figyelemmel vagyunk. Ezeket a keresztmetszempontokat csupán röviden vonom be e helyütt az analízisbe, és mindössze néhány fontosabb tanulság megfogalmazására szorítkozom.

Az 5. ábra az egyrészes és a kétrészes nevek időbeli megoszlását ábrázolja a korai ómagyar korban. Látható, hogy a korai ómagyar korban szereplő halászóhelyek megnevezéseinek mintegy a fele a 13. század második felében tűnik fel első említésként a forrásokban. (A 11. század második felének korai kiugrása jórészt a Garamszentbenedeki alapítólevél adatainak köszönhető.)

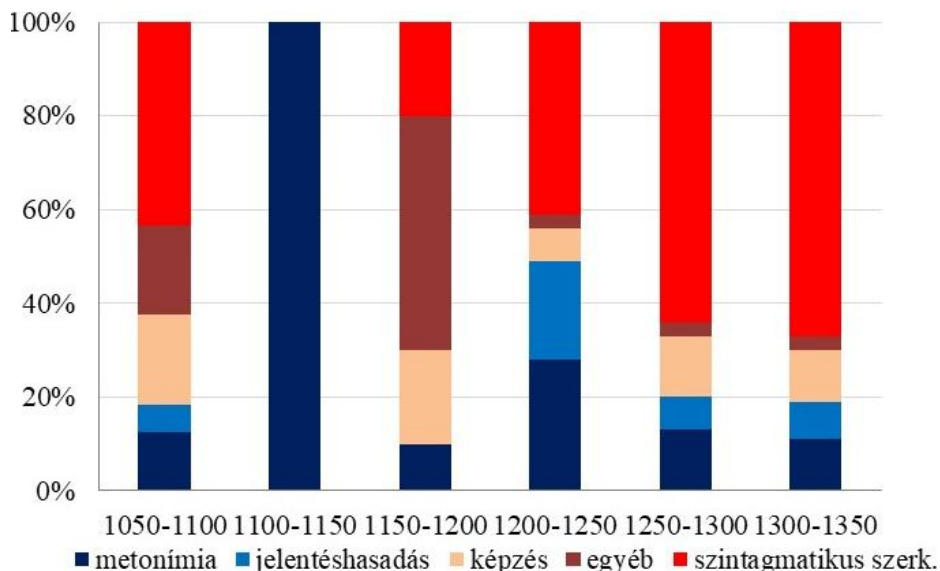

5. ábra. Az egyrészes és a kétrészes nevek feltűnésének kronológiai viszonyai

Az egyrészes és a kétrészes nevek arányának az időbeli alakulását is érdemes megvizsgálni. Az ábrán az is jól látható, hogy a korai ómagyar kor első felében az egyrészes nevek enyhe fölényét követően a kétrészes nevek arányának növekedése mutatkozik. Míg a 13. század első felében a halászóhelyek neveinek mindössze 41%-a volt kétrészes, a század második felében már a nevek 64%-a kétrészes struktúrájú. A 14. század első felében ezek aránya meghaladja a 65%-ot. Ez a folyamat jól illeszkedik a más névfajták (pl. víznevek, hegynevek, településnevek) körében megfigyelt változási tendenciához. A víznevek esetében például azt tapasztaljuk, hogy míg az Árpád-kori Ugocsa megyében a 13. században a kétrészes nevek az összes víznév 42%-át adták, a 14. században viszont már a 77%-át (KOCÁN 2017: 67).

6. A halászóhelyek elnevezéseire érdemes a névadás módja, a keletkezéstörténet szempontjából is vetnünk néhány pillantást. A keletkezéstörténeti szempontú analízis még pontosabban lehetővé teszi ugyanis az egyes névtípusok gyakoriságában bekövetkező elmozdulások nyomon követését (vö. HOFFMANN–RÁCZ–TÓTH 2018: 378). A 6. ábra a halászóhelyek elnevezéseinek keletkezéstörténeti

típusait, azok időbeli változását szemlélteti. A leglátványosabb változás a halászhelyek elnevezéseinek körében a szintagmatikus szerkesztés gyakoribbá válása, ami a kétrészes nevek arányának fent bemutatott növekedését eredményezte. Ezzel egyidejűleg a metonímia, a helynévképzés és különösen a jelentéshasadás, azaz az egyrészes neveket létrehozó névadási folyamatok mindinkább háttérbe szorultak az évszázadok során.

6. ábra. A keletkezéstörténeti folyamatok időbeli megoszlása

7. A halászhelyek korai ómagyar kori neveinek nyelvi elemzését azzal a gondolattal zárhatjuk le, hogy az egy-egy helynévfajta vonatkozó rendszertani leírások nem is elsősorban önmagukban relevánsak, hanem sokkal inkább más névfajtákkal való összevetésben szolgálnak tanulságos hozadékokkal. A halászhelyek nevei önként kínálják a víznevekkel való összehasonlítást, s ebben a relációban nemcsak a hasonlóságaik, hanem az elnevezések különbségei is a felszínre kerülnek. Ilyen különbségre példaként említhetjük GYÖRFFY ERZSÉBETnek a folyóvíz-nevek nyelvi elemzése során tett egyik fő megállapítását, mely szerint e névfajta körében a személynévi metonímia periférikus névadási modellnek mutatkozik (2011: 123). A halászhelyek nevei körében viszont nagyon is produktív modellként van jelen a korai ómagyar korban. Ez pedig a névfajtának a településnevekkel való rokonságát mutatja. Ennek hátterében az áll, hogy mind a települések, mind pedig a halászhelyek esetében a korai ómagyar korban meghatározó szerepe volt a birtoklásnak, ami mindkét névfajta körében gyakran tükröződik magában a megnevezésben is.

Irodalom

- ÁÚO. = *Árpádkori új okmánytár I–XII*. Közzé teszi WENZEL GUSZTÁV. Pest (később Budapest), 1860–1874.
- BÁBA BARBARA 2013. A vejsze lexéma története és korai ómagyar kori előfordulásai. *Helynévtörténeti Tanulmányok 9*: 43–56.
- BÁBA BARBARA 2016. *Földrajzi köznevek térben és időben*. A Magyar Névarchívum Kiadványai 39. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó.
- BELÉNYESY MÁRTA 1953. A halászat a XIV. században. *Ethnographia 44*: 148–165.
- EWUng. = *Etymologisches Wörterbuch Ungarischen I–II*. Főszerk. BENKŐ LORÁND. Budapest, Akadémiai Kiadó. 1993–1995.
- Gy. = GYÖRFFY GYÖRGY 1963–1998. *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza I–IV*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- GYÖRFFY ERZSÉBET 2002. Régi vízneveink funkcionális szerkezetéről. *Magyar Nyelvjárások 40*: 35–46.
- GYÖRFFY ERZSÉBET 2011. *Korai ómagyar kori folyóvíznevek*. A Magyar Névarchívum Kiadványai 20. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó.
- GYÖRFFY ISTVÁN 1992. Halászat. In: GYÖRFFY ISTVÁN–VISKI KÁROLY szerk. *A magyarság néprajza 2. A magyarság tárgyi néprajza*. Hasonmás kiadás. Szekszárd, Babits Kiadó. 64–106.
- HA. 1–4. = HOFFMANN ISTVÁN–RÁCZ ANITA–TÓTH VALÉRIA 1997, 1999, 2012, 2017. *Helynévtörténeti adatok a korai ómagyar korból. 1. Abaúj–Csongrád vármegye. 2. Doboka–Győr vármegye. 3. Heves–Kükküllő vármegye. 4. Liptó–Pilis vármegye*. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó.
- HERMAN OTTÓ 1887. *A magyar halászat könyve*. Budapest, Királyi Magyar Természettudományi Társulat.
- HOFFMANN ISTVÁN 1993. *Helynevek nyelvi elemzése*. Debrecen, Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék. Második kiadás: Budapest, Tinta Kiadó, 2007.
- HOFFMANN ISTVÁN 2010. *A Tihanyi alapítólevél mint helynévtörténeti forrás*. A Magyar Névarchívum Kiadványai 16. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó.
- HOFFMANN ISTVÁN–RÁCZ ANITA–TÓTH VALÉRIA 2018. *Régi magyar helynévadás. A korai ómagyar kor helynevei mint a magyar nyelvtörténet forrásai*. Budapest, Gondolat Kiadó.
- JANKÓ JÁNOS 1900. *A magyar halászat eredete*. Budapest–Leipzig.
- KNIEZSA ISTVÁN 1974. *A magyar nyelv szláv jövevényszavai I/1–2*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- KOCÁN BÉLA 2017. *Helynévtörténeti vizsgálatok a régi Ugocsa megyében*. A Magyar Névarchívum Kiadványai 44. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó.
- E. KOVÁCS PÉTER 1994. *halászat*. In: KRISTÓ GYULA főszerk. *Korai magyar történeti lexikon (9–14. század)*. Budapest, Akadémiai Kiadó. 252.
- MUNKÁCSI BERNÁT 1893. A magyar népies halászat műnyelve. *Ethnographia 4*: 165–208, 261–313.

- MSzFgrE. = *A magyar szókészlet finnugor elemei I–IV*. Főszerk. LAKÓ GYÖRGY. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967–1981.
- SZENTGYÖRGYI RUDOLF 2014. *A Tihanyi apátság alapítólevele 1. Az alapítólevél szövege, diplomatikai és nyelvi leírása*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó.
- SZILÁGYI MIKLÓS 2001. Halászat. In: PALÁDI-KOVÁCS ATTILA főszerk. *Magyar néprajz 2. Gazdálkodás*. Budapest, Akadémiai Kiadó. 104–191.
- SZŐKE MELINDA 2015. *A garamszentbenedeki apátság alapítólevelének nyelvtörténeti vizsgálata*. A Magyar Névarchívum Kiadványai 33. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó.
- TESz. = *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára I–III*. Főszerk. BENKŐ LORÁND. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967–1976.
- WOT. = RÓNA-TAS ANDRÁS–BERTA ÁRPÁD 2011. *West Old Turcic. Turcic loanwords in Hungarian*. Wiesbaden, Harrassowitz Verlag.

Names of Fishing Places in Old Hungarian

In my paper I discuss the proper name denominations of the fishing places of the early Old Hungarian Era and their systemic attributes. It is conspicuous in connection with research on this toponym type that although ethnography has achieved significant results related to fishing places, our knowledge in terms of linguistics is still relatively poor.

In the first part of my essay, I provide an overview of literature on Hungarian fishing and its linguistic set of elements, as well as the names of fishing places. Then, I discuss the changes in the significance of fishing in Hungarian history as I believe that these circumstances may greatly facilitate the better understanding of name-giving traditions related to fishing places.

In the other parts of the paper I provide a linguistic analysis of names of fishing places from the Old Hungarian Era. While examining the data set compiled by myself, I completed the structural (functional-semantic and lexical-morphological) and etymological analysis of the names of fishing places from the Old Hungarian Era. I discussed the single-component and two-component names separately, primarily focusing on semantic features, but I also addressed their lexical-morphological characterization where such an approach could provide additional information for the description of the name type. I present the proportion of geographical common nouns that had played a role in the creation of the specimen of this name type in the case of both the single-component and two-component names. It is a key conclusion of the analysis that the possessive function in the names of fishing places, the use of the personal name lexemes makes up a special type, which is interesting because in the case of river names this semantic (and lexical) feature appears only very rarely.

Besides the structural analysis of the names of fishing places, I also provide an overview of the chronological features of the toponyms, as well as their

etymological attributes. I discuss how the most important name formation processes participated in the genesis of names of fishing places and what kind of shifts have taken place in this respect during the centuries. The studies have shown that the syntagmatic formation creating two-component names became an increasingly dominant name formation process and the processes creating single-component names (metonymy, toponym formation and semantic split) became less productive.